

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

Кафедра публічного управління,
адміністрування та права

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

методичні рекомендації
до виконання самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Мелітополь

2020

Господарське право. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», – Мелітополь: Таврійський державний агротехнологічний університет, 2020. – 50 с., 2,08 ум.др.арк.

Розробник: к.п.н., доц. Горбова Н.А., к.ю.н., ст.викл Нестеренко О.М.

Рецензент: к. е. н., доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування Н.Г. Радченко

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри публічного управління, адміністрування та права «___» _____ 2020 р., протокол № _____

Схвалено методичною комісією факультету економіки та бізнесу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Протокол № __ від «__» _____ 20__ року

Голова, доц. _____ А.А. Костякова

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА	6
Самостійна робота 1. Господарське законодавство та його роль у розвитку ринкових відносин	6
Самостійна робота 2. Законодавче визначення суб'єктів господарювання	10
Самостійна робота 3. Правове становище підприємств	14
Самостійна робота 4. Правовий статус господарських товариств в Україні	17
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА	22
Самостійна робота 5. Правове регулювання банкрутства	22
Самостійна робота 6. Господарські зобов'язання та господарські договори	25
Самостійна робота 7. Правове регулювання господарсько-договірних відносин	28
Самостійна робота 8. Правопорушення та відповідальність в сфері господарювання. Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання	32
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	35
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ	37
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	48

ВСТУП

Основна мета навчальної дисципліни “Господарське право” в полягає у наданні студентам певних правових знань щодо господарських правовідносин, правового статусу суб’єктів господарювання, порядку оформлення господарських договорів, правових основ зовнішньоекономічної діяльності та захисту прав і законних інтересів суб’єктів господарських правовідносин та засвоєнні ними навичок роботи з актами, що регулюють такі правовідносини, з метою реалізації різноманітних видів професійної діяльності, пов’язаними з майбутньою діяльністю студентів, що в цілому забезпечує підвищення рівня професійної компетенції спеціалістів та ефективності їх діяльності.

Викладене вище визначає ведучу роль практичного оволодіння студентами діючими нормативно-правовими актами, тобто надбання ними такого рівня компетенції, який дозволяв би користуватися діючими законами у галузі професійної діяльності, для самоосвіти та ін.

Завданнями дисципліни є:

- вивчення системи чинного господарського законодавства;
- ознайомлення з нормативно-правовими документами зі спеціальності;
- виконання процесуальних дій, пов’язаних з виконанням господарських правовідносин;
- вміння складати різноманітні договори в процесі зайняття господарською діяльністю;
- вміння складати юридично грамотну ділову документацію за фахом.
- набуття навичок практичного застосування норм господарського права України під час вирішення конкретних економічних ситуацій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- 1) основні принципи підприємницької діяльності, закріплені у діючому законодавстві;

- 2) правовий статус суб'єктів господарювання;
- 3) захист господарських прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- 4) розгляд та вирішення господарських спорів;
- 5) правове регулювання банкрутства;
- 6) правове регулювання біржової діяльності;
- 7) правове регулювання банківської діяльності та кредитно-розрахункових відносин;
- 8) правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- 9) антимонопольне законодавство України.

вміти:

- 1) працювати з діючою системою нормативно-правових актів України;
- 2) складати різноманітні документи юридичного характеру;
- 3) використовувати здобуті теоретичні знання на практиці.

Викладене вище визначає ведучу роль практичного оволодіння студентами діючої системи нормативно-правових актів, які регулюють господарську діяльність, тобто надбання ними такого рівня юридичної компетенції, який дозволяв би користуватися здобутими знаннями у галузі професійної діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Самостійна робота 1. Господарське законодавство та його роль у розвитку ринкових відносин

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Передумови заняття господарською діяльністю
2. Поняття та ознаки господарської діяльності
3. Поняття та принципи господарської (підприємницької) діяльності
4. Види підприємницької діяльності
5. Взаємовідносини між суб'єктами господарювання і державою
6. Поняття та форми власності в господарському праві.
7. Право господарського відання та право оперативного управління, їх характеристика.

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: Конституція України, закон, підзаконні нормативно-правові акти, нормативно-правовий акт, господарське законодавство, правова норма, власність, форми власності, підприємництво, господарська діяльність, право господарського відання, право оперативного управління.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Розкрийте існуючі в науці точки зору відносно поняття «господарська діяльність», «підприємництво».
2. Розкрийте правосуб'єктні передумови заняття господарською діяльністю.
3. Назвіть об'єктивні передумови заняття господарською діяльністю.
4. Назвіть та розкрийте зміст ознак господарської та підприємницької діяльності.
5. Назвіть та розкрийте зміст принципів підприємницької діяльності.

6. Розкрити співвідношення понять «підприємництво» і «бізнес».
7. Що слід розуміти під ознакою «систематичність» в підприємницькій діяльності?
8. Поясніть цільове спрямування підприємницької діяльності.
9. Назвіть критерії класифікації видів підприємницької діяльності.
10. Розкрийте поняття та зміст відносин господаря та держави.
11. Як реалізується підтримка суб'єктів господарювання державою?
12. Назвіть гарантії прав суб'єктів господарювання.
13. Що слід розуміти під підприємницьким ризиком?
14. Назвіть різновиди підприємницького ризику та засоби його мінімізації.

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 1]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Невід'ємною умовою успішного освоєння учбової дисципліни «Господарське право» є вивчення теми, що включає поняття, ознаки, передумови, принципи, види господарської діяльності.

Підготовка і освоєння учбових питань ґрунтована на дослідженні точок зору, що склалися у науці відносно правових категорій понять «господарська діяльність», «підприємницька діяльність», а також положень нормативних актів, що закріплюють легальне визначення останніх. Законодавство, що заклало підстави здійснення господарювання надало можливість моделювати господарську діяльність на найбільш прийнятних засадах. Господарський кодекс України встановлює правові основи господарської діяльності (господарювання) та регулює широкий спектр господарських відносин в тому числі й різноманітних способів залучення власників до економічної діяльності. З розвитком ринкових відносин в країні удосконалюються також форми провадження господарської (підприємницької) діяльності. Саме Господарський кодекс України виконує роль рушія ринкових перетворень і

розвитку відносин господарювання в Україні на принципово новій основі, поклав шлях до подальшої гармонізації законодавства України та усунення прогалин у правовому регулюванні відносин у цій сфері.

Досліджуючи передумови розвитку господарських правовідносин, необхідно дослідити зміст та надати загальну характеристику існуючих передумов до заняття господарською діяльністю. Саме до таких передумов належать економічні, політичні, правові, організаційні, матеріальні, психологічні, правосуб'єктні та деякі інші фактори, які мають вплив на можливість заняття господарською діяльністю. Такі передумови-фактори в залежності від їх походження поділяють на об'єктивні, які залежать від зовнішніх факторів, рівню розвитку ринкових механізмів, законодавчої бази, конкурентного середовища, стану правопорядку (наприклад економічні, політичні, правові та інші) та суб'єктивні, які невід'ємно пов'язані з особистістю потенційного суб'єкту господарювання, відсутністю у останнього заборон та обмежень в праві заняття господарською діяльністю, від рівня забезпечення його матеріальними засобами, наявності спеціальних знань для здійснення окремих видів господарської діяльності, деяких важливих психологічних якостей (готовність йти на ризик, нести відповідальність, управляти людьми, схильність до новаторства). Необхідно встановити ступінь впливу кожної з передумов на розвиток даної сфери діяльності. Досліджуючи передумови до заняття господарською діяльністю важливо приймати до уваги, що ступінь впливу останніх має невід'ємний зв'язок з обраним суб'єктом господарської діяльності видом діяльності, способом та місцем здійснення, кількістю залучених коштів та іншими сторонами діяльності.

Досліджуючи поняття «господарська діяльність», «підприємницька діяльність», необхідно відштовхуватись від їх легального закріплення, що передбачені ст. 3, 42 Господарського кодексу України. Слід відзначити, що поняття “підприємництво” не є новацією українського законодавства. Так, якщо комерція – поняття інтернаціональне, то “підприємництво” є сенс

вважати на думку деяких дослідників русифікованим аналогом business (англ. – справа, заняття, професія). Деякі автори прямо зазначають, що “підприємництво” – це еквівалент англійського слова “business”. Але з цього приводу немає єдиної думки щодо визначення поняття “підприємництво”. Доречним буде проведення порівняльного аналізу наукових визначень поняття «господарської діяльності» та «підприємницької діяльності», та виявити їх розбіжності, зіставити з легальним визначенням і зробити відповідні висновки.

Вивчаючи легальне визначення «господарської діяльності», «підприємництва», потрібно охарактеризувати кожную з ознак такої діяльності, розкрити їх зміст, проблеми визначення в науці господарського права.

Опрацьовуючи принципи господарської (підприємницької) діяльності необхідно дослідити основоположні ідеї, яким відповідає ця діяльність. Розкриваючи принципи підприємницької діяльності, які передбачені ст.44 Господарського кодексу України, слід розкрити їх зміст та правове забезпечення.

При розгляді видів підприємницької діяльності необхідно на підставі певних критеріїв провести їх класифікацію. Таку класифікацію проводять в залежності від економічних, правових та організаційних факторів. Наприклад, в залежності від форми власності, на якій базується підприємницька діяльність; від суб'єкта підприємницької діяльності; від специфіки товару чи послуги; від способу отримання прибутку; від організаційно-правової форми підприємництва та інших характеризуючи підприємницьку діяльність критеріїв. Слід розкрити правове регулювання, переваги та недоліки окремих видів підприємницької діяльності, наприклад, малого бізнесу, також підприємництва без створення юридичної особи. Окремо слід розглянути особливості заняття спеціальними видами підприємницької діяльності (посередницьким, шоу-бізнесом та ін.).

Загальні положення правового регулювання взаємовідносин між

державою (уповноваженими державними органами) і суб'єктами господарювання передбачені Господарським кодексом України. Потрібно звернути увагу на те, що такі правовідносини будуються по вертикалі, а саме на підставі верховенства принципу влади і підпорядкованості та по горизонталі, коли державні органи виступають як замовники та споживачі робіт та послуг суб'єктами господарювання.

Особливо слід приділяти увагу змісту та формам державної підтримки суб'єктів господарювання, як необхідної умови створення сприятливих організаційних та економічних умов розвитку господарської діяльності. Окремо слід зосередитись на дослідженні загальних та спеціальних гарантіях забезпечення прав суб'єктами господарювання.

Самостійна робота 2. Законодавче визначення суб'єктів господарювання

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Поняття та види суб'єктів господарських правовідносин.
2. Фізичні особи, як суб'єкти господарювання.
3. Юридичні особи, як суб'єкти господарювання, поняття і види.
4. Правоздатність та дієздатність юридичних осіб - суб'єктів господарювання.
5. Обмеження, щодо заняття підприємницькою діяльністю, встановлені у відношенні окремих фізичних та юридичних осіб.
6. Правове положення інших учасників відносин в сфері господарювання.
7. Загальний порядок реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.
8. Державна реєстрація змін в установчих документах юридичної особи та змін до відомостей про фізичну особу — підприємця.
9. Порядок державної реєстрації припинення суб'єктів підприємницької діяльності.

1.2. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Обмеження фізичних осіб у праві на заняття підприємницькою діяльністю.
2. Гарантії прав суб'єктів господарювання.
3. Державний реєстратор, його функції та повноваження.
4. Фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності.
5. Суб'єкти господарювання – основа ринкової економіки.
6. Підприємства, їх види.

1.3. Заповнить в робочому зошиті таблицю:

№ п/п	Питання	Відповідь	Нормативний акт
1	Суб'єкти господарювання.		
2	Суб'єкти підприємницької діяльності.		
3	Види фізичних осіб – підприємців.		
4	Види юридичних осіб – підприємців.		
5	Індивідуальні ознаки юридичних осіб підприємців.		
6	Порядок створення юридичних осіб підприємців.		
7	Загальні права суб'єктів господарювання.		
8	Загальні обов'язки суб'єктів господарювання.		

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 2]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Вивчення даної теми у значній мірі базується на базових положеннях теорії права про суб'єктів права та суб'єктів правовідношення, а також на

відповідних положеннях цивільного права, які стосуються суб'єктів цивільних правовідносин, їх видів та цивільно-правової характеристики. Окрім цього, при вивченні цієї теми необхідно звернутися й до відповідних положень господарського права, які торкаються питань, що пов'язані з особливостями правового статусу учасників відносин в сфері господарювання.

Говорячи про суб'єктів господарювання слід звернутися до загальних положень Господарського кодексу України про учасників відносин в сфері господарювання та визначити місце серед них саме суб'єктів господарювання.

При характеристиці фізичних осіб-підприємців слід з'ясувати підстави, момент виникнення та припинення, а також зміст їх господарської правоздатності та дієздатності. Особливу увагу слід приділити встановленим випадкам обмеження фізичних осіб у праві на заняття підприємництвом. Окремо необхідно визначити основні права та обов'язки фізичних осіб-підприємців та порівняти правове положення фізичної особи-підприємця з юридичною особою – суб'єктом господарювання. Особливої уваги потребує з'ясування правового положення іноземних громадян, як суб'єктів господарювання.

При характеристиці юридичних осіб, як суб'єктів господарювання, слід визначити їх поняття та ознаки, а також види, охарактеризувати господарську правоздатність та дієздатність юридичних осіб – суб'єктів господарювання. При наданні характеристики правоздатності юридичних осіб – суб'єктів господарювання необхідно торкнутися питання про установчі документи юридичних осіб, їх види, зміст та порядок складання (затвердження). При наданні характеристики дієздатності юридичних осіб – суб'єктів господарювання необхідно визначити як здійснюється управління такими юридичними особами, хто є їх посадовими особами, та які загальні вимоги щодо правового статусу останніх. Окремо слід з'ясувати питання про засоби індивідуалізації юридичних осіб, як суб'єктів господарювання.

Особливої уваги потребує з'ясування правового положення іноземних юридичних осіб, як суб'єктів господарювання.

Створення суб'єктів господарювання, зокрема суб'єктів підприємницької діяльності за загальним правилом проходить три стадії: ініціативну (ознайомлення з інфраструктурою ринку, складання бізнес-плану), організаційну (формування установчих документів) легалізаційну (державна реєстрація, патентування, ліцензування, тощо).

Державна реєстрація суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності посідає першочергове місце у процесі легалізації підприємництва. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності є найбільш важливим етапом зовнішньої легалізації, з проходженням якої у фізичних та юридичних осіб виникає підприємницька правосуб'єктність. Тому при відповіді на семінарському занятті студенти повинні вміти сформулювати поняття легалізації суб'єктів підприємницької діяльності, визначити її мету та види легалізації, розкрити їх сутність.

Загальний порядок державної реєстрації суб'єктів підприємництва передбачений Законом України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” від 15.05.2003 р., тому при підготовці до семінарського заняття студенти повинні опрацювати положення вказаного Закону та дати визначення поняття державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, визначити поняття „державний реєстратор” та „Єдиний державний реєстр”. Також необхідно визначити порядок державної реєстрації юридичної особи (документи, необхідні для проведення реєстрації юридичної особи, порядок та строк проведення реєстрації, підстави для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи), потім необхідно розглянути порядок державної реєстрації фізичної особи, що має намір стати підприємцем (документи, необхідні для проведення державної реєстрації, строк проведення реєстрації, підстави для відмови у проведенні державної реєстрації фізичної особи). Окрім вказаного, студенти повинні знати підстави залишення документів, що подані для проведення державної

реєстрації, без розгляду

Також на семінарському занятті студентам необхідно визначити суб'єктів, для яких передбачено спеціальний порядок проведення державної реєстрації, та вказати особливості спеціального порядку державної реєстрації на прикладі окремих суб'єктів підприємництва (банків, торгово-промислових палат, фінансових установ, кредитних спілок, бірж і т.ін.).

Окрім зазначеного, студенти мають вказати які зміни в установчих документах юридичної особи підлягають державній реєстрації та які документи необхідно подати для її проведення, підстави та порядок скасування державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи. Також необхідно розглянути порядок внесення змін до відомостей про фізичну особу — підприємця. Студенти повинні знати підстави для проведення державної реєстрації припинення юридичної особи та припинення підприємницької діяльності фізичної особи.

Самостійна робота 3. Правове становище підприємств

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Поняття та характерні риси підприємств. Види підприємств.
2. Особливості правового становища державних і комунальних підприємств.
3. Підприємства колективної власності.
4. Приватні підприємства.
5. Правове становище орендних підприємств в Україні.

1.2. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Організаційно-правові форми підприємств в Україні.
2. Риси (ознаки) корпоративних підприємств як господарських організацій.

3. Риси (ознаки) унітарних підприємств як господарських організацій.
4. Порівняння правового становища державних комерційних підприємств та казенних підприємств.
5. Чинники які зумовлюють необхідність функціонування в господарському обороті комунальних підприємств.
6. Розмежування правового статусу державних та комунальних підприємств.
7. Категорії підприємств колективної власності, їх типи та форми.
8. Основні риси виробничого кооперативу відповідно до Закону «Про кооперацію».
9. Види та організаційно-правові форми приватних підприємств.
10. Фермерське господарство як форма сімейного підприємництва.
11. Правова база діяльності в Україні орендних підприємств.
12. Діяльність в Україні іноземних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями.
13. Правове положення малих підприємств в Україні.

1.3. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 3]

1.4. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності.

Згідно з ч. 1 ст. 63 ГК України залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

– приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);

- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Майно підприємства складають виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самотійному балансі підприємства.

До основних засобів підприємства належить сукупність матеріально-речовинних цінностей, що діють в натуральній формі впродовж тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері. До основних засобів належать також капітальні вкладення в багаторічні насадження, на поліпшення земель і в орендовані будівлі, споруди, устаткування і інші об'єкти, що належать до основних засобів.

До основних засобів, як правило, не належать:

- предмети з терміном служби менше 1 року, незалежно від вартості
- предмети вартістю до 15 неоподатковуваних податком мінімумів доходів громадян за одиницю за ціною придбання незалежно від терміну служби.

Виняток становлять сільськогосподарські машини і знаряддя, будівельний механізований інструмент, робоча і продуктивна худоба, які є основними засобами незалежно від їх вартості.

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові і матеріальні внески засновників;
- доходи, отримані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків і інших кредиторів;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- майно, придбане у інших суб'єктів господарювання організацій і громадян у встановленому законодавством порядку;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Підприємства можна класифікувати на види за різними ознаками. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства: унітарні, корпоративні.

Самостійна робота 4. Правовий статус господарських товариств в Україні

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Поняття та характерні ознаки господарських товариств.
2. Основи функціонування господарських товариств.
3. Поняття, характерні ознаки та види акціонерних товариств.
4. Поняття та характерні ознаки товариства з обмеженою відповідальністю.
5. Поняття та характерні ознаки товариства з додатковою відповідальністю.
6. Поняття та характерні ознаки повного товариства.
7. Поняття та характерні ознаки командитного товариства.
8. Особливості управління господарськими товариствами.

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: господарське товариство, корпоративне управління, статутний фонд, резервний (страховий) фонд,

повне товариство, субсидіарна відповідальність, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, акціонерне товариство, публічне акціонерне товариство, приватне акціонерне товариство, прості акції, привілейовані акції.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Органи управління акціонерним товариством та їх компетенція.
2. Порядок виходу з господарського товариства.
3. Поняття та зміст корпоративних прав учасників господарського товариства.

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 4]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Одним із найпоширеніших видів суб'єктів господарювання є господарські товариства. Їх правовий статус визначається положеннями Глави 8 Цивільного кодексу України, Глави 9 Господарського Кодексу України, Законом України "Про господарські товариства", Законом України «Про акціонерні товариства».

Цивільний кодекс України містить досить вузьке визначення поняття господарського товариства, визначаючи, разом з тим, його головні ознаки: наявність статусу юридичної особи і наявність статутного капіталу, поділеного на частки між учасниками.

У ст. 1 Закону України "Про господарські товариства" та ст. 79 ГКУ міститься легальне визначення господарського товариства: "Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою отримання

прибутку".

Виходячи з вищезазначеного можна визначити такі ознаки господарського товариства:

- створення на добровільних засадах;
- це підприємство або інший суб'єкт господарювання;
- створення як юридичними, так і фізичними особами;
- створення товариства поєднане із об'єднанням майна осіб, які його створюють;
- учасники товариства беруть участь в підприємницькій діяльності товариства;
- господарське товариство створюється з метою отримання прибутку.

Порядок створення господарського товариства залежить від виду товариства. Загальним є те, що для створення усіх повинно бути рішення засновників про створення товариства, підписаний установчий договір, за необхідності розроблений і затверджений статут, усі господарські товариства повинні бути зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності.

Установчі документи господарського товариства – це передбачені чинним законодавством, розроблені і затверджені в установленому законом порядку правові документи встановленої форми, які фіксують факт створення господарського товариства й основні характеристики цього товариства.

Відповідно до ч.1 ст. 82 ГКУ та ч.2 ст. 87 ЦКУ, установчими документами господарського товариства є установчий договір та статут. При цьому установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю є статут, а для командитного товариства та повного товариства є установчий договір.

Основним джерелом майна господарського товариства є внески його учасників: грошові кошти, цінні папери, матеріальні цінності, майнове право.

Учасниками господарського товариства є особи, які створили

господарське товариство і зберігають свою участь у ньому в процесі його діяльності, або вступили в уже діюче господарське товариство у порядку встановленому законом та установчими документами товариства.

Господарські товариства залежно від складу учасників, наявності або відсутності відповідальності учасників за боргами товариства поділяються на п'ять видів:

- 1) акціонерне товариство;
- 2) товариство з обмеженою відповідальністю;
- 3) товариство з додатковою відповідальністю;
- 4) повне товариство;
- 5) командитне товариство.

1. Акціонерним товариством – є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Акціонерні товариства відповідно до Закону «Про акціонерні товариства» можуть бути публічні та приватні.

2. Товариством з обмеженою відповідальністю – є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном, а учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

3. Товариством з додатковою відповідальністю – є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а у разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з

учасників.

4. Повним товариством – є господарське товариство, усі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

5. Командитним товариством – є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Самостійна робота 5. Правове регулювання банкрутства

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Правове регулювання відносин, пов'язаних з відновленням платоспроможності боржника та банкрутством. Поняття неплатоспроможності.

2. Поняття банкрутства та підстави застосування процедури банкрутства.

3. Учасники провадження у справі про банкрутство. Конкурсні та поточні кредитори: правова характеристика. Правовий статус комітету кредиторів, порядок його формування.

4. Роль арбітражного керуючого в процедурі відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.

5. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника.

6. Підстави порушення справи про банкрутство.

7. Проведення у справах про банкрутство, характеристика його основних стадій.

8. Санація. План санації: порядок складання та затвердження.

9. Ліквідаційна процедура. Наслідки визнання боржника банкрутом.

10. Черговість задоволення претензій кредиторів.

11. Мирова угода у справі про банкрутство.

12. Припинення провадження у справі про банкрутство.

13. Роль господарського суду в процедурі відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: неплатоспроможність; неспроможність; банкрутство; боржник; банкрут; кредитор; конкурсний

кредитор; поточний кредитор; комітет кредиторів; арбітражний керуючий; санація; план санації; ліквідаційна процедура; мирова угода.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності, що мають суспільну та іншу цінність, та суб'єктів з особливим статусом (місто утворюючі та особливо небезпечні)

2. Банкрутство сільськогосподарських підприємств

3. Банкрутство фермерських господарств

4. Банкрутство страхових організацій

5. Банкрутство фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності

6. Особливості банкрутства інших суб'єктів підприємницької діяльності, визначених у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 5]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Банкрутство – одна з найбільш поширених підстав для припинення діяльності суб'єктів господарювання. Аналізуючи цю тему, зверніть увагу на такі поняття, як боржник, банкрут, банкрутство та стійка неплатоспроможність. Запам'ятайте, що особа, яка має борги, називається боржником і лише за рішенням господарського суду після проведення відповідного судового провадження боржник може набути статус банкрута. Також зверніть увагу на те, що для порушення провадження у справі про банкрутство повинні бути як матеріально-правові так і процесуально-правові умови

Серед сторін у справі про банкрутство основними є боржник та

кредитор. Зверніть увагу на категорії боржників які не можуть бути визнанні банкрутами. Порівняйте правовий статус суб'єкта підприємництва в якості боржника та банкрута. Проведіть класифікацію кредиторів. Проте серйозні функції в провадженні у справі про банкрутство покладаються і на арбітражного керуючого. З'ясуйте його повноваження та компетенцію. З'ясуйте, які ще учасники можуть приймати участь у провадженні у справі про банкрутство.

Аналізуючи провадження у справі про банкрутство, з'ясуйте його стадії та процесуальні строки їх здійснення. Зверніть увагу на процедуру прийняття або відмови у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство. Проаналізуйте наслідки, що настають після прийняття заяви про порушення справи про банкрутство. З'ясуйте які дії вчиняє суддя на підготовчому засіданні та на попередньому засіданні господарського суду.

Вивчаючи безпосередньо стадії провадження, запам'ятайте, що стадія розпорядження майном боржника є обов'язковою судовою процедурою у будь-якій справі про банкрутство, тоді як настання всіх інших стадій (йдеться про санацію, мирову угоду чи ліквідацію) залежить від того, вдасться чи ні поновити платоспроможність боржника на цій стадії. По закінченню стадії розпорядження майном боржника господарський суд, на своєму засіданні виносить ухвалу про санацію боржника чи про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. Все залежить від стану фінансових справ боржника – якщо є можливість поновити платоспроможність – розпочинається стадія санації згідно плану санації, який керуючий санації подає комітету кредиторів, якщо ж проведення санації не призведе до поновлення платоспроможності боржника та повернення всіх боргів, господарський суд визнає його банкрутом і розпочинається процедура ліквідації.

Самостійна робота 6. Господарські зобов'язання та господарські договори

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

- 1) Поняття зобов'язання. Сторони у зобов'язанні, його виконання та забезпечення виконання
- 2) Назвіть основні підстави виникнення господарських зобов'язань.
- 3) Охарактеризуйте майново-господарські зобов'язання?
- 4) Охарактеризуйте організаційно-господарські зобов'язання.
- 5) Призначення соціально-комунальних зобов'язань суб'єктів господарювання.
- 6) Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання.
- 7) Назвіть основні елементи виконання господарських зобов'язань.
- 8) Загальні умови припинення господарських зобов'язань.
- 9) Правові наслідки та відповідальність за порушення зобов'язання

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: господарське зобов'язання, суб'єкти господарського зобов'язання, зміст господарського зобов'язання, майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання, соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання, публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, елементи виконання господарських зобов'язань, загальні умови припинення господарських зобов'язань, господарський договір.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу.

1. Складіть порівняльну таблицю з зазначенням норм Цивільного та Господарського кодексів України, що регулюють зміст, підстави виникнення, порядок виконання та припинення цивільних та господарських зобов'язань.

2. Складіть порівняльну таблицю з зазначенням норм Цивільного та Господарського кодексів України, що регулюють зміст, порядок укладання та припинення цивільних та господарських договорів.

3. Складіть письмово структурно-логічну схему видів господарських договорів. Підстави для класифікації договорів оберіть самостійно.

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 6]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Згідно зі ст. 173 ГК України, господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених ГК України, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управомочена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Студентам необхідно запам'ятати підстави виникнення господарських зобов'язань. Господарські зобов'язання можуть виникати: безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акта, що регулює господарську діяльність; з акту управління господарською діяльністю; з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать; внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав; у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання.

Відповідаючи на друге питання, треба наголосити, що роль у виконанні зобов'язання виконує боржник (зобов'язана сторона), проте і на кредитора (управлену сторону) покладаються певні обов'язки – прийняти виконання зобов'язання, здійснити дії, без яких боржник не може виконати своїх обов'язків. При цьому виконання зобов'язання може виявлятися і в утриманні боржника від певних дій. Важливо зазначити, що не допускаються одностороння відмова від виконання зобов'язань, а також відмова від виконання або відстрочка виконання з мотиву, що зобов'язання другої сторони за іншим договором не було виконано належним чином.

Розглядаючи питання про господарський договір спочатку необхідно сформулювати поняття господарського договору за його ознаками (суб'єктний склад; спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин; тісний зв'язок із плановим процесом у господарській діяльності; поєднання майнових (виготовлення продукції) та організаційних елементів (визначення порядку виробництва, приймання виконання тощо); обмеження договірної свободи і можливість відступлень від рівності сторін (державні контракти, закупівля продукції і товарів за державні кошти і т. н.). Важливо підкреслити, що хоча господарські договори за загальним правилом і укладаються відповідно до вимог, установлених ЦК України, безпосереднє укладання господарських договорів повинно здійснюватись насамперед з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, а також іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Варто також дати аналіз чинного господарського законодавства відносно основних засад укладання господарських договорів, включаючи й процедури, що застосовуються при цьому (конкурентні та неконкурентні способи укладення господарських договорів). Далі студентам необхідно проаналізувати зміст господарського договору (його загальних, істотних та обов'язкових умов). Принциповим моментом є те, що сторони договору можуть визначати його зміст на основі: вільного волевиявлення, примірного договору, типового договору, договору приєднання. Необхідно висвітлити різницю між указаними правовими підставами. Потім – проаналізувати загальне правило, згідно з яким зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом, або договором.

Самостійна робота 7. Правове регулювання господарсько-договірних відносин

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Порядок зміни та розірвання господарських договорів.
2. Припинення господарських договорів.
3. Належне виконання господарських договорів.
4. Господарсько-правові засоби забезпечення належного виконання господарських зобов'язань.

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: належне виконання зобов'язання, підстави для зміни або розірвання договору, неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава, притримання.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Господарські зобов'язання: поняття, ознаки, підстави виникнення, склад, зміст, види, принципи та умови виконання, припинення.
2. Класифікація господарських договорів.
3. Підстави та наслідки визнання договорів недійсними та неукладеними.
4. Правове регулювання звернення стягнення на нерухоме майно боржника (іпотеку).
5. Особливості оформлення гарантії.
6. Порядок реалізації заставного рухомого майна.
7. Правові підстави використання притримання у господарській діяльності.
8. Судова практика щодо застосування у договірній діяльності завдатку.

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 7]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Виконання зобов'язання – це здійснення боржником дії (або утримання від дії), яка є об'єктом зобов'язального правовідношення. Виконання зобов'язання здійснюється за загальними правилами або принципами виконання зобов'язань.

Зобов'язання осіб, що сформульовані в договорі того чи іншого виду, передбачають належне і реальне їх виконання в установлений строк. Проте практика доводить: укладення договору ще не гарантує його виконання. Далеко не кожний підприємець має перевірених часом надійних партнерів, тому укладення договору ще не гарантує його виконання. Способи забезпечення стимулюють належне виконання договірних зобов'язань відповідно до норм чинного законодавства. Тож чітке усвідомлення сутності

і принципів застосування конкретних заходів забезпечення виконання господарських зобов'язань набуває сьогодні особливої актуальності.

Заходи забезпечення виконання господарських зобов'язань регулюються гл. 49 ЦК України, а також спеціальними актами законодавства, присвяченими цьому питанню, – законами України від 2 жовтня 1992 р. № 2654-XII «Про заставу», від 5 червня 2003 р. № 898-IV «Про іпотеку», а також від 18 листопада 2003 р. № 1255-IV «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень». ГК України містить лише загальну ст. 199, в якій відсилає до положень ЦК України з питань забезпечення виконання зобов'язань, а також ст. 200 щодо банківської гарантії. Діють також відповідні підзаконні нормативні акти і акти судової влади.

Відповідно до ст. 546 ЦК України виконання зобов'язань може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком. При цьому неустойка й завдаток як засоби майнового характеру спонукають до належного виконання зобов'язання, тобто правомірно казати про вплив на боржника через загрозу застосування економічних (штрафних) санкцій у разі неналежного виконання ним зобов'язання, а не про повну забезпеченість інтересів кредитора через функцію відшкодування, притаманну, зокрема, заставі, поруці та гарантії.

Договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язання. У ст. 548 ЦК України встановлюється правило щодо забезпечення виконання основного зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом. При цьому забезпеченню підлягає лише дійсне зобов'язання. З огляду на похідний характер заходів забезпечення від основного зобов'язання недійсність останнього спричиняє недійсність угоди щодо його забезпечення, якщо інше не встановлено ЦК України (виняток, зокрема, встановлено ст. 562 ЦК України щодо гарантії). В свою чергу, недійсність угоди щодо забезпечення виконання зобов'язання не спричиняє недійсність основного зобов'язання.

Угода щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється у

письмовій формі. У разі недодержання письмової форми угода щодо забезпечення виконання зобов'язання є нікчемною.

На забезпечення виконання договірних зобов'язань спрямовані спеціальні правові механізми. До них належать:

- порядок укладення договору (а отже – вибір найбільш оптимального способу вибору найкращого для ініціатора встановлення договірного зв'язку виконавця чи покупця);

- зміст господарського договору (і відповідно – той ступінь ґрунтовності регулювання договірного зв'язку, що відповідає інтересам сторін);

- форма господарського договору (обирається з врахуванням вимог закону, важливості договірного зв'язку для сторін, предмета договору, договірної ціни, терміновості виконання тощо – сукупності факторів, що визначають найбільш оптимальний спосіб фіксації договірного зв'язку між сторонами);

- способи забезпечення належного виконання господарських договорів, доцільність (а в певних випадках – необхідність), застосування яких пов'язане зі складністю договірних відносин.

Наявність господарського договору, укладеного в передбаченій законом формі та з дотриманням вимог щодо змісту, не гарантує дотримання сторонами умов договору. Реальному та належному виконанню господарських договорів сприяють різноманітні способи забезпечення виконання договірних зобов'язань. Розрізняють два основних їх різновиди: (1) цивільно-правові (порука – статті 553-559 ЦК України, гарантія – статті 560-569 ЦК України і ст. 200 ГК України, завдаток – статті 570-571 ЦК України, застава – статті 572-593 ЦК України, притримання – статті 594-597 ЦК України) та (2) господарсько-правові, до яких належать:

- правова (в т. ч. договірна і претензійно-позовна) робота, від організації якої залежить якість укладеного господарського договору (в тому числі щодо повноти закріплення за контрагентами договірних зобов'язань,

відповідальності за порушення цих зобов'язань) і виконання договором притаманних йому функцій;

– позитивне стимулювання, тобто надання стороні, яка належним або поліпшеним способом виконала покладені на неї договірні зобов'язання, певних пільг чи додаткових матеріальних благ (наприклад, залишення у виконавця устаткування, що було передано йому замовником для виконання обумовлених договором робіт);

– негативне стимулювання, тобто заходи відповідальності, що застосовуються до порушника договірних зобов'язань згідно із законом або договором (відшкодування збитків, сплата неустойки, оперативно-господарські санкції).

Самостійна робота 8. Правопорушення та відповідальність в сфері господарювання. Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

1.1. Опрацювання теоретичного матеріалу:

1. Поняття та ознаки господарсько – правової відповідальності.
2. Види господарсько – правової відповідальності.
3. Функції та підстави господарсько – правової відповідальності.
4. Принципи, межі та строки застосування господарсько – правової відповідальності.
5. Форми господарсько – правової відповідальності.
6. Визначення господарського спору. Порядок досудового врегулювання спорів
7. Порядок вирішення господарських спорів.
8. Порядок оскарження рішення господарського суду

1.2. Освоїти термінологічні дефініції: Господарське правопорушення, господарсько-правова відповідальність, функції господарсько-правової

відповідальності, види господарсько-правової відповідальності, штрафні санкції, конфіскація.

1.3. Самостійне опрацювання додаткового матеріалу (підготовка презентацій)

1. Господарські санкції як правовий засіб відповідальності в сфері господарювання.

2. Відповідальність суб'єкта господарювання за здійснення господарської діяльності без здійснення державної реєстрації або без отримання ліцензії.

3. Відповідальність за порушення законодавства про патентування.

4. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності.

5. Підстави зменшення розміру господарської відповідальності.

6. Порядок та підстави звільнення від господарської відповідальності.

1.4. Тестовий контроль: робота на навчально-інформаційному порталі [Тема 8]

1.5. Методичні рекомендації до вивчення теми:

Більшість учасників господарських правовідносин заінтересована в правомірній поведінці – як власній, так і своїх контрагентів. Це відповідає і моральним засадам суспільства, і прагматичному ставленню до будь-якої справи, адже застосування будь-якої юридичної відповідальності тягне для правопорушника негативні наслідки. У сфері господарювання застосовується специфічний вид юридичної відповідальності, що іменується господарсько-правовою відповідальністю.

Господарсько-правовій відповідальності притаманні як загальні (родові, характерні для будь-якої юридичної відповідальності), так і специфічні (видові) риси. До родових ознак слід віднести:

- юридична підстава – закон;
- фактична підстава застосування господарсько-правової відповідальності – правопорушення;
- зміст – негативні наслідки, що зазнає порушник;
- можливість застосування державного примусу для покладення на порушника господарсько-правової відповідальності.

Водночас зазначені риси юридичної відповідальності в господарських правовідносинах проявляються специфічно. Так, юридичною підставою господарсько-правової відповідальності може бути не лише закон, а й укладений з дотриманням вимог закону договір, в якому конкретизуються передбачені законом штрафні санкції або встановлює не передбачені законом санкції за конкретні порушення договірних зобов'язань.

Суб'єкти господарювання можуть нести різні види юридичної відповідальності за порушення в сфері господарювання. Особливістю господарсько-правової відповідальності є її спеціальний суб'єкт та сфера застосування, які безпосередньо формують ознаки господарсько-правової відповідальності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи. Оцінка проводиться безпосередньо у кінці кожного семінарського заняття, максимальна кількість балів за самостійну роботу за теми 1-2 за ЗМ 1 та теми 10-12 за ЗМ 2 – 2 бали, за іншими темами – 1 бал. Максимальна кількість балів за семестр - 20 балів.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів при максимальній оцінці в 2 бали:

2 бали – опрацьовано додаткову літературу за темою, надані вичерпні відповіді на контрольні та додаткові питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована

1 бал - опрацьовано додаткову літературу, надані відповіді на контрольні та додаткові питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована але зустрічаються неточності викладу матеріалу та правових термінів.

0,1-0,5 бали - опрацьовано додаткову літературу не в повному обсязі, надані відповіді на контрольні питання з неточностями, також зустрічаються неточності в поясненні правових термінів.

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів при максимальній оцінці в 1 бал:

1 бал – опрацьовано додаткову літературу за темою, надані вичерпні відповіді на контрольні та додаткові питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована

0,75 бала - опрацьовано додаткову літературу, надані відповіді на контрольні та додаткові питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована але зустрічаються неточності викладу матеріалу та правових термінів.

0,1-0,5 бали - опрацьовано додаткову літературу не в повному обсязі, надані відповіді на контрольні питання з неточностями, також зустрічаються

неточності в поясненні правових термінів.

Шкала оцінювання національна та ECTS

Бали	За шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	залік
90–100	A	відмінно	зараховано
75–89	B	добре	
	C		
60–74	D	задовільно	
	E		
35–59	FX	незадовільно (з можливістю повторного перескладання)	не зараховано
1–34	F	незадовільно (з обов’язковим повторним вивченням курсу)	

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

Акредитив грошове зобов'язання банку, що видається ним за дорученням клієнта на користь його контрагента за договором, згідно з яким банк, що відкрив акредитив, може здійснювати постачальникові платіж або надати іншому банку повноваження здійснювати такі платежі на умовах пред'явлених документів, передбачених в акредитиві.

Акціонерне товариство це господарське товариство, статутний фонд якого поділений на визначену кількість акцій одинокої номінальної вартості, і яке несе відповідальність за зобов'язаннями лише своїм майном господарювання.

Акція це різновидність цінного паперу, юридична природа якої обумовлена вкладом акціонера у статутний фонд товариства.

Асоціація – це договірне об'єднання, створене його учасниками з метою координації їхньої діяльності, тобто узгодження певних фінансово-господарських дій.

Банк – це розрахунково-кредитна установа, яка здійснює розрахункові, кредитні операції та акумулює кошти власних клієнтів, а також здійснює операції по залученню грошових коштів шляхом емісії цінних паперів господарювання.

Банкрутство - неспроможність суб'єкта як юридичної особи задовольнити своєчасно пред'явлені до нього майнові вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Біржа – постійно діючий організований оптовий ринок, на якому здійснюються торгівельні операції біржовими товарами.

Біржова угода дії громадян і організацій щодо встановлення, зміни або припинення цивільних прав або обов'язків, які вчинені на біржі в результаті біржових торгів.

Вексель – це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму

грошей власнику векселя.

Вільні економічні зони це частина території України, на якій встановлюється спеціальний правовий режим економічної діяльності та особливий порядок застосування чинного законодавства України.

Виробничі фонди майно, призначення для безпосереднього використання у виробничому процесі.

Господарські відносини – це відносини, пов’язані з початком, здійсненням і припиненням господарської діяльності.

Господарська діяльність – це діяльність, яка пов’язана з виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт і наданням послуг, а також забезпеченням їх виробників необхідними ресурсами.

Громадський господарський порядок – це основна в суспільстві система матеріального виробництва, яка базується на положеннях конституції, нормах права, моральних принципах, ділових правилах і звичаях, підтримана вищою законодавчою владою в стратегічних економічних рішеннях, що забезпечує гармонізацію приватних і публічних інтересів, створює партнерські взаємовідносини в системі господарювання.

Господарське зобов’язання – це врегульоване правом господарське відношення, в силу якого одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських функцій – передачі майна, виконання робіт, надання послуг, а інша сторона зобов’язана виконати вимоги щодо предмета зобов’язання і має право вимагати за це сплату коштів чи надання зустрічних послуг.

Господарське право -система норм , які регулюють господарські правовідносини, тобто відносини, в які вступають організації, підприємці у процесі своєї господарської діяльності.

Господарські правовідносини – це вид суспільних відносин, в яких зв’язок між суб’єктами господарювання полягає у їх юридичних правах і обов’язках господарювання.

Господарські правопорушення – це протиправна дія чи бездіяльність

суб'єкта господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушує суб'єктивні права іншого учасника відносин або третіх осіб.

Господарська правосуб'єктність – це визнана законодавством за суб'єктом господарювання сукупність загальних юридичних можливостей по їх участі в безпосередній господарській діяльності і керуванню нею господарювання.

Господарські спори – це суперечності між суб'єктами господарської діяльності щодо їх прав і обов'язків у господарських правовідносинах господарювання.

Господарські товариства – це підприємства, установи і організації, створені на основі договору юридичних та фізичних осіб шляхом об'єднання їх майна і підприємницької діяльності для отримання прибутку господарювання.

Депозитні рахунки вид рахунків, які відкриваються підприємствам та їх відокремленим підрозділам на підставі укладеного депозитного договору між власником рахунку та установою банку на визначений у договорі строк.

Державні корпорації – це статутні об'єднання, засновані їх власниками, а не самими підприємствами на підставі затверджених засновниками статутів.

Державне підприємство – організаційно-правова форма підприємства, заснованого на державній власності.

Засновники – особи, які виконують передбачені законом дії по заснуванню товариства.

Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних господарюючих суб'єктів, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Інвестиційна діяльність – сукупність практичних дій громадян,

юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Інкорпорація – вид систематизації, який означає зовнішню обробку і об'єднання норм права чи нормативно-правових актів, в яких вони містяться, в єдині збірники за окремими критеріями: предметний, системно-предметний, хронологічний алфавітний та ін. господарювання.

Іпотечний кредит – це особливий вид відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна.

Іноземне підприємство – це організаційно-правова форма підприємства з місцем знаходження в Україні, створеного як суб'єкт права згідно із законодавством іноземної держави, майно якого є у власності іноземних громадян, юридичних осіб або держави.

Казенне підприємство – це від державного підприємства, майно якого є власністю держави і закріплене за казенним підприємствам та належить йому не на праві повного господарського відання, а на праві оперативного управління.

Кодифікація – як вид систематизації законодавства являє собою об'єднання на основі загальних ознак предмета регулювання новоприйнятих норм в єдиний нормативно-правовий акт господарювання.

Комерційний кредит – товарна форма кредиту, яка визначає відносини з питань перерозподілу матеріальних фондів і характеризує кредитну угоду між двома суб'єктами господарської діяльності.

Консорціуми – це тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення статутної мети.

Концерн – об'єднання промислових, будівельних, транспортних, торгівельних підприємств, наукових організацій, банків та ін., яке створене на основі повної фінансової залежності членів об'єднання від одного або групи підприємств.

Концесійний договір – письмова угода про передачу державою в концесію приватним підприємствам, іноземній юридичній особі а експлуатацію на певних умовах природних ресурсів, підприємств чи інших

об'єктів.

Кооперативи- особлива організаційна форма суб'єктів господарського права, яка передбачає обов'язкову трудову участь членів в його діяльності господарювання.

Колективне підприємство – це організаційно-правова форма підприємства, заснованого на власності трудового колективу.

Командитне товариство- це товариство в якому поряд з одним або декількома учасниками, які несуть повну відповідальність перед кредиторами товариства усім своїм майном, приймають участь вкладники, відповідальність яких обмежується їх внесками до статутного фонду товариства господарювання.

Консолідація – вид систематизації, який полягає в упорядкуванні об'єднаних розрізнених правових норм за предметною ознакою в єдиний акт у визначному логічному зв'язку і послідовності господарювання.

Консорціумний кредит – це форма кредиту, що надається банківським консорціумом шляхом акумулювання кредитних ресурсів у визначеному банку з подальшим наданням його позичальнику банківським консорціумом.

Корпорація це договірне об'єднання, створене підприємствами будь-якої форми власності на основі поєднання їхніх спільних виробничих, наукових і комерційних інтересів та централізованого управління діяльністю членів об'єднання.

Кредит – позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Кредитна угода – це договір щодо надання кредиту, який супроводжується записами за банківськими рахунками, з відповідним відображенням у балансах кредитора і позичальника (Щербина В.П. Господарське право України. –К., -2001. –С. 261).

Лізинг – прогресивна форма забезпечення товаровиробників засобами виробництва (Щербина В.П. Господарське право України. –К., -2001. –С.

197).

Лізинговий кредит – це відносини між юридичними особами, які виникають в разі оренди майна і супроводжуються укладенням лізингової угоди.

Майнові гарантії – це права підприємств та інших господарських суб'єктів, які захищаються державою шляхом прийняття відповідного законодавства, створення спеціальних структур, що гарантують недоторканність їх майна і забезпечують права власності (Конституція України, ст. 13).

Міжнародний арбітражний суд - юридичний орган для вирішення міжнародних комерційних спорів.

Монопольне становище – домінуюче становище суб'єкта господарювання, яке дає йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару.

Нормативний договір джерело права, яке діє у всіх правових системах світу і являє собою погодженість двох або більше суб'єктів шляхом встановлення взаємних прав та обов'язків господарювання.

Нормативно-правовий акт – цілком авторитетне і розповсюджене джерело господарського права, яке являє собою офіційно прийнятий компетентними органами правотворчий документ який в систему господарського права вводяться норми господарювання.

Об'єднання підприємств – господарська організація, створена на добровільних засадах двома і більше підприємствами з метою спільного виконання делегованих учасниками виробничих, комерційних, наукових та інших визначених статутом (договором) функцій і зареєстрована як юридична особа.

Оренда – засноване на договорі строкове платне користування майном, що необхідне орендареві для здійснення підприємницької діяльності.

Оперативний лізинг це господарська операція, що передбачає передачу орендарю права користування основними фондами на строк, що не

перевищує строку їх повної амортизації, з обов'язковим поверненням таких основних фондів їх власнику після закінчення строку дії лізингової угоди.

Основні засоби підприємства це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу.

Платіжна вимога – це документ, що містить вимогу підприємства, установи чи організації на безакцептне списання грошових коштів у випадках, встановлених законодавством.

Платіжна вимога-доручення – це комбінований розрахунковий документ верхня частина якого передбачає вимогу постачальника безпосередньо до покупця сплатити вартість поставленої йому за договором продукції, а нижня – доручення платника своєму банку перерахувати з його рахунку зазначену суму.

Платіжне доручення – це бланк встановленої форми, який підприємство подає у банк, що його обслуговує, для перерахування визначеної суми зі свого рахунку.

Поточні рахунки – вид рахунків, які відкриваються підприємствам усіх видів та форм власності, а також їх відокремленим підрозділам для зберігання грошових коштів та здійснення всіх видів операцій за цими рахунками відповідно до чинного законодавства.

Поточні бюджетні рахунки вид рахунків, які відкриваються підприємствам та їх відокремленим підрозділам, яким виділяються кошти за рахунок державного або місцевого бюджету для цільового їх використання.

Правовий звичай – це джерело права, яке являє собою правило поведінки, що склалося історично і отримало офіційне визнання і забезпечення державним примусом господарювання.

Право на пред'явлення претензії це суб'єктивне право підприємства чи підприємця, а відповідь на претензію в установленому порядку та у визначений термін – їх обов'язок господарювання.

Правовий режим дивідендів – врегульовані правом колективної власності порядок визначення розміру, оголошення та виплати акціонерам

доходів по акціях з чистого прибутку акціонерного товариства.

Правовий режим майна - встановлена правовими нормами структура майна господарюючих суб'єктів, порядок його формування, використання та передача.

Промислово-фінансова група – це договірне об'єднання, до якого можуть входити промислові та сільськогосподарські підприємства, банки, наукові і проектні установи та організації всіх форм власності, створені за рішенням Уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами.

Повне товариство – це товариство, всі учасники якого займаються спільною господарською діяльністю і несуть відповідальність за зобов'язаннями усім своїм майном господарювання.

Приватне підприємство - це організаційно-правова форма підприємства заснованого на власності фізичної особи.

Привілейовані акції – це акції з пільговими правами майнової участі.

Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) установі банку (банку-емітенту), яка веде його рахунок, сплатити чекодержателю зазначену в чеку суму коштів.

Спеціальні фонди підприємства – це грошові кошти, що прямо і безпосередньо не беруть участь у процесі виробництва, а слугують іншим спеціальним цілям, передбаченим чинним законодавством або статутом підприємства.

Спільне підприємство – це організаційна форма підприємства, заснованого за законами України на базі об'єднання майна різних форм власності.

Спільне підприємство з іноземними інвестиціями – це підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до

законодавства України, інвестиція в статутному фонді якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків.

Спостережна рада акціонерного товариства – орган, який представляє інтереси акціонерів у перерві між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність правління.

Суб'єкт господарського права – це майново відокремлена організація чи окремий підприємець-фізична особа, легована в організаційно-правовій формі, що допускається законом для здійснення господарської діяльності і керування нею, наділена необхідними для цього правами і обов'язками, яка несе відповідальність за результати господарювання.

Товариство – об'єднання на засадах угоди майна та підприємницької діяльності фізичних та/або юридичних осіб у формі підприємства, установи чи організації для спільної діяльності з метою одержання прибутку.

Товариство з обмеженою відповідальністю – товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами.

Товариство з додатковою відповідальністю – товариство, статутний фонд якого поділений на певні частки, визначені установчими документами.

Товарна біржа – організація, яка на добровільних засадах об'єднує юридичні та фізичні особи, котрі займаються торгівельною і комерційною діяльністю, і за основну мету має надання послуг в укладенні біржових операцій, виявлені товарних цін, попиту та пропозиції на товари, вивчення, упорядкування і спрощення товарообігу та пов'язаних з ним торгівельних операцій.

Товариство з додатковою відповідальністю це товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розміри яких визначені установчими документами. Учасники такого товариства відповідають за його борги лише своїми внесками до статутного фонду, а при їх недостатності- майном, що їм належить господарювання.

Товариство з обмеженою відповідальністю – це товариство, статутний фонд якого складається з внесків його учасників, що несуть відповідальність за борги товариства в межах своїх часток господарювання.

Товарна біржа – організація, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, та має на меті надання послуг щодо укладання біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозиції товарів, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу, а також пов'язаних з ним торгівельних операцій.

Угода форвардна різновидність операцій купівлі-продажу товарів із постачанням їх через певний, передбачений угодою час з оплатою за ціною на момент укладення контракту.

Угода ф'ючерсна – вид угод на товарних і фондових біржах, яка передбачає оплату товарів, цінних паперів чи валюти через певний час після укладення угоди за ціною, наперед визначеною в контракті.

Укладання господарського договору – це зустрічні договірно-процедурні дії двох або більше господарюючих суб'єктів щодо вироблення умов договору, які відповідають їх реальним намірам та економічним інтересам, а також юридичне оформлення договору як правового акту.

Установчий договір – договір, що укладається між ініціаторами створення підприємств (засновниками) і визначає порядок та умови їх участі у створенні та діяльності підприємства.

Установчими документами підприємства називається комплект документів встановленої законом форми, згідно з якими підприємство виникає і діє як суб'єкт права.

Учасники – це особи, які виконують обов'язки підписників на акції перед товариством засновників та акціонерів перед акціонерним товариством.

Фінансовий інститут – організація, що засновується у формі акціонерного або іншого товариства і реєструється як юридична особа, яка забезпечує функціонування ринків товарів і капіталів особа.

Фінансовий лізинг - це господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає придбання орендодавцем на замовлення орендаря основних фондів із подальшою їх передачею у користування орендарю на строк, що не перевищує строку повної амортизації таких основних фондів з обов'язковою передачею права власності на такі основні фонди орендарю.

Фонди акціонерного товариства це передбачені нормами права види або частина майна товариства відповідно до їхнього цільового призначення.

Фондова біржа – це біржа, яка оперує цінними паперами, тобто грошовими документами, які засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових або інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Фондова біржа – організаційно оформлений постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Виконуючи свої функції, фондова біржа виявляє попит і пропозицію на цінні папери, сприяє формуванню їх біржового курсу.

Функції господарського договору – це передбачені або санкціоновані законом регулятивні властивості його як юридичного акту, завдяки яким урегульовуються відповідні господарські відносини.

Юридична доктрина – як джерело права являє собою наукові правові ідеї, принципи, теорії, які концептуально сформувались і утворились в працях, а також висловлюваннях вчених-юристів, офіційно визнані в якості загальнообов'язкових положень (норм) для використання в юридичній практиці господарювання.

Юридичний прецедент – це рішення по конкретній справі суду чи адміністративного органу, яке стало нормою для вирішення майбутніх аналогічних справ господарювання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 436-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
3. Кодекс торгового мореплавства України. Від 23 травня 1995 р. № 176/95-ВР. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР) –1995. – № 47–52. – Ст. 349.
4. Кримінальний кодекс України. – Х.: Одіссей, 2008.
5. Кодекс про адміністративні правопорушення. – Х.: Одіссей, 2008.
6. Цивільний кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 435-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
7. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15 травня 2003 р. № 755-IV // www.rada.gov.ua
8. Закон України. Про інноваційну діяльність. Від 4 липня 2002 р. № 40-IV. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 36. – Ст. 266.
9. Закон України. Про банки і банківську діяльність. Від 7 грудня 2000 р. 2121-III. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
10. Закон України. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон від 13 жовтня 1992 р. № 2673-XII. З подальшими змінами // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 50. – Ст. 676.

Допоміжна

1. Акціонерне право: навч. посібник / за заг. ред. В.В. Луця, О.Д. Крупчана. – К.: Ін Юре, 2004. – 256 с.
2. Альошин О. Розгляд справ з корпоративних спорів / О. Альошин, Т.

Сліпачук // Правовий тиждень. – 2008. – 4 березня.

3. Беяневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) / О.А. Беяневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

5. Буднік М.М. Фінансовий ринок: навч. посібник / М.М. Буднік, Л.С. Мартюшева, Н.В. Сабліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 334 с.

6. Василенко В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / В. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 440 с.

7. Ващенко Ю.В. Банківське право / Ю.В. Ващенко. – К., 2006. – 344 с.

8. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій / О.М. Вінник. – К.: Атіка, 2004. – 624 с.

10. Вінник О.М. Акціонерне право: навч. посібник / О.М. Вінник, В.С. Щербина; за ред. проф. В.С. Щербини. – К.: Атіка, 2000. – 544 с.

11. Віхров О.П. Господарське право. Спеціальна частина: навч. посібник / О.П. Віхров. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 344 с.

12. Горбова Н.А. Господарське право України / Н.А. Горбова // . – Навчальний посібник, - ТДАТУ. – Мелітополь. – 2019. – 125с.

13. Господарське право України: навч. посібник / за ред. Н.О. Саніахметової. – Х.: Одіссей, 2005. – 608 с.

14. Господарське право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна та ін. – К.: МАУП, 2005. – 424с.

15. Господарське право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін.; за ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана. – Х.: Право, 2005. – 384 с.

16. Господарське право: навч. посібник / Л.А. Жук, І.Л. Жук, О.М. Неживець – К.: Кондор, 2003. – 400 с.

17. Господарський кодекс України. Коментар / за заг. ред. Н.О. Саніахметової. – Х.: Одіссей, 2004. – 848 с.

18. Домбругова А. Агентські відносини у сфері господарювання / А. Домбругова // Юридичний Вісник України. – 2005. – № 10. – С. 14.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Навчально-інформаційний портал ТДАТУ <http://nip.tsatu.edu.ua>
2. Наукова бібліотека ТДАТУ <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>
3. Сайт кафедри ПУАП <http://feb.tsatu.edu.ua/faculty/department-of-public-administration/>
4. Міська бібліотека ім. М.Ю. Лермонтова, пл. Перемоги, 1
5. Джерела Інтернет: Internet:
[http: // www.bizpress.ws](http://www.bizpress.ws)
[http: // www.cima.ru](http://www.cima.ru)
[http: // www.madein.dp.ua](http://www.madein.dp.ua)

РЕЦЕНЗІЯ

на Методичні рекомендації
до виконання самостійної роботи з дисципліни «Господарське право»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

к. п. н., доц. Горбової Наталі Аркадіївни,
к.ю.н., ст.викл. Нестеренко Олени Миколаївни

Побудова соціальної, правової, демократичної держави та громадянського суспільства в Україні безпосередньо пов'язана з формуванням нового рівня правосвідомості та правової культури населення, що, в свою чергу, вимагає зростання уваги до питань правового навчання і виховання майбутніх фахівців, які повинні знати і неухильно дотримувати вимоги законів, уміло застосовувати їх в своїй практичній діяльності.

Фахівець, на якій би ділянці він не працював, зобов'язаний мати уявлення про правовий механізм, що регулює господарські зв'язки підприємств і організацій. Його обов'язок – знати права і обов'язки громадян і юридичних осіб і їх правові гарантії

Особливої актуальності юридична освіта набула з огляду на проведення в Україні конституційно-правової реформи. Розуміння основ господарського права, викладених у методичних рекомендаціях, стає необхідною умовою активної життєвої позиції фахівця, кожного громадянина України. Без глибоких знань прав, щодо господарських правовідносин, правового статусу суб'єктів господарювання, порядку оформлення господарських договорів, правових основ зовнішньоекономічної діяльності та захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарських правовідносин та засвоєнні ними навичок роботи з актами, що регулюють такі правовідносини неможливі демократизація нашого суспільства, розвиток сучасної цивілізації.

Автором методичних рекомендацій з дисципліни "Господарське право" викладено необхідний матеріал для проведення самостійної роботи студентів з найбільш актуальних тем всього курсу.

Виходячи з вищезазначеного методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни "Господарське право" рекомендується для практичного використання в учбовому процесі.

К.е.н., доц. кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Н.Г. Радченко